

III. Povijest književnosti

Jedna zabranjena knjiga o narodnom preporodu bunjevačkih i šokačkih Hrvata

dr. sc. Slaven Bačić*

Sažetak

U radu autor donosi izvatke iz korespondencije Geze Kikića koja se odnosi na prvi tom njegovoga „Zbornika dokumenata o preporodu bunjevačko-šokačkih Hrvata“, koji je predan u tisak u studenome 1971. godine, ali je zabranjen i slog uništen nakon sjednice CK SKJ u Karađorđevu početkom prosinca iste godine. Za razliku od njegove druge zabranjene knjige „Antologija eseja i kritika bunjevačkih Hrvata“, čiji bi se sadržaj mogao rekonstruirati, to nije moguće u ovom slučaju. Jedino se nešto više podataka o ovom neostvarenom, za bunjevačke Hrvate kapitalnom pothvatu, može saznati iz sačuvanih pisama Geze Kikića iz razdoblja 1970. – 1972. godine.

Ključne riječi: Geza Kikić, narodni preporod, Bunjevci, Šokci, bunjevački Hrvati, šokački Hrvati, bački Hrvati

Subotički književni povjesničar i kritičar i prvi suvremeni antologičar bunjevačkih Hrvata, Geza Kikić (Subotica, 1925. – Dubrovnik, 2002.)¹ nedvojbeno ulazi u krug najznačajnijih kulturnih osobnosti bačkih Hrvata u poslijeratnom jugoslavenskom razdoblju. Stjecaj povijesnih okolnosti utjecao je da njegov relativno vremenski kratak javni kulturni angažman (koncem 1960-ih do pred kraj 1971. godine) ostane nedovoljno poznat čak i u lokalnim bunjevačko-hrvatskim lokalnim okvirima. S jedne strane, prestanak njegova djelovanja na kulturnom planu rezultat je obračuna komunističke partije s reformističkim pokretom (napose s Hrvatskim proljećem i srpskim liberalima) nakon sjednice Predsjedništva CK SKJ održane 2. prosinca 1971. u Karađorđevu, u čemu je njegova sudbina zajednička s još nekoliko stotina hrvatskih intelektualaca u Subotici (Zelić 2009a, 37-51; Zelić 2009b, 213; Miković 2003, 281-282), koja je s pravom nazvana „dekapitacijom“ bačkih Hrvata (Miković 2003, 279). Zahvaljujući pomoći Marijana Matkovića,² odselio je 1976. iz rodnog kraja i nastanio se na najprije u Konavlima, a potom na Pelješcu, gdje je ostao do kraja života. No, s druge strane, vjerojatno je i njegov lijevi ideološki svjetonazor

* odvjetnik u Subotici

¹ Više o njemu uspor. Žigmanov 2013.

² Marijan Matković (Karlovac, 1915. – Zagreb, 1985.), dramatičar, esejist, akademik JAZU (danas HAZU).

(među ostalim, bio je i na Golom otoku 1949.-51.)³ i hrvatstvo koje se kretalo unutar socijalističkoga jugoslavenstva, utjecao da ostane nedovoljno poznat i nezadovoljavajuće vrednovan i među samim bačkim Hrvatima, budući da su među njima nositelji hrvatske nacionalne svijesti do raspada Jugoslavije uglavnom bili katoličkog svjetonazora. Naime, njegovo se ime uglavnom tek lapidarno spominjalo kao autora dvaju antologija poezije i proze bačkih Hrvata iz 1971.,⁴ pa je onda i u početku postjugoslavenskoga razdoblja po inerciji i prešućivan. No, nakon sloma Miloševićeva režima i demokratizacije društvenoga života, u subotičkim hrvatskim književnim krugovima ukazivano je na važnost njegovih antologičarskih radova (Basch 2002; Žigmanov 2004; Vrkić 2004; Žigmanov 2011).

Njegov naglo prekinut opus iz kulturne povijesti bunjevačkih Hrvata završen je tako 1971. godine, objavljene su mu samo dvije antologije, premda je imao mnogo planova, o čemu govori njegova korespondencija koja se čuva u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata. Njegove, tijekom samoga tiska zabranjene i zaplijenjene knjige, spominjale su se samo imenom od 2000-ih godina (Basch 2002; Žigmanov 2004), a tek je u subotičkom književnom časopisu *Nova riječ* (br. 2/2014) objavljen opširniji članak o jednoj od njih – *Antologiji eseja i kritike bunjevačkih Hrvata iz 1971. godine*, čijim je neobjavlivanjem književna povijest bunjevačkih Hrvata ostala uskraćena za ovo rijetko obrađivano književno područje.

No, čini se da je još veća šteta za kulturnu povijest pa i historiografiju bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj učinjena uništavanjem jednog njegovog drugog rukopisa – prvoga toma *Zbornika dokumenata o preporodu bunjevačkih Hrvata*, iza kojega je trebalo slijediti još nekoliko planiranih tomova. Prvi put, koliko nam je poznato, ovaj zbornik javno je spomenut u nekrologu Gezi Kikiću u *Klasju naših ravnih*: „Od neobjavljenih književnih rukopisa iz tog razdoblja potrebno je izdvojiti *Antologiju kritike bačkih Hrvata* i *Antologiju dramskih tekstova bunjevačkih Hrvata*, kao i *Zbornik dokumenata o preporodnom pokretu bunjevačkih Hrvata* koji je tijekom tiskanja povučen iz rada, a već gotov slog je rasturen i uništen“ (Miković 2002). Evo što o ovome zborniku piše sâm Kikić u svojem „Sažetku životopisa“ od 7. travnja 1993. godine: „Pored desetak većih rasprava i polemika objavio sam sljedeće knjige:... *Zbornik dokumenata o preporodu bunjevačkih Hrvata* – Subotica, 1971. Ova knjiga bila je tiskana u Subotici u Grafičkom zavodu – Panonija dotacijom Pokrajinskog fonda, ali se nikada nije pustila u prodaju jer je kompletan tiraž uništen u vrijeme održavanja partijskog plenuma u Karađorđevu. Obilna građa o preporodu raspodijeljena je u pet tomova. Uništenjem prvog toma pokopane su sve nade da će se u Subotici ikada pojaviti ostala četiri toma. Zbornik je uništen jer je u njemu prvi put dovedena u pitanje stopepedesetgodišnja protuhrvatska tradicija i asimilatorska politika Matice srpske kao i čitav niz njenih proizvoljnih kompromitirajućih krivotvorina.“

Za razliku od uništene *Antologije eseja i kritike bunjevačkih Hrvata*, čiji bi se sadržaj mogao rekonstruirati na temelju sačuvane Kikićeve korespondencije u kojoj se nalazi i

³ <http://www.vreme.com/g/goli/cache/G-M-042.gif> (pristupljeno 25. 3. 2017.)

⁴ Npr. Sekulić 1996, 355.

Elaborat ove knjige, s popisom članaka koji su u nju uvršteni, takvo što nije moguće s ovom njegovom drugom zabranjenom knjigom.⁵ O *Zborniku dokumenata o preporodu bunjevačkih Hrvata*, napose o njegovu postupnom nastanku, može se saznati nešto više jedino iz Kikićeve korespondencije, iz koje objavljujemo relevantne dijelove.

*****

Subotica, 4. travnja 1970.

Dragi Igore⁶...

Mislim da su dvije teme od posebnog značaja: uloga Ivana Antunovića i Ambrozija Šarčevića u pripremanju preporodne atmosfere i pokretanju prvih novina, koje su tako uspješno zaustavile daljnju mađarizaciju Hrvata. Za ovu temu postoji solidna povijesna građa koja bi se mogla i morala interpretirati, pogotovo danas kada nam Albe M. Kuntić svojom unitarističkom knjigom „Počeci borbe za preporod bačkih Hrvata“⁷ nudi proizvoljna rješenja – kako su navodno bunjevački Hrvati do 1869. godini bili nacionalno nesvjesni i politički neorijentirani i sl...

Subotica, 28. travnja 1970.

Dragi Vlatko⁸...

...svi su izgledi da će Kuntićeva knjiga biti zabranjena, pa mislim da nema smisla s njim polemizirati, ako Ti smatraš da ipak treba, onda me što prije izvijesti.

Zagreb, 5. svibnja 1970.

Dragi prijatelju...

P. S. U vezi s polemikom o kojoj smo se dogovarali ne znam šta da kažem jer ne znam kako se odvija proces protiv knjige na političkoj liniji. Međutim, nezavisno od toga, knjiga bi možda bila dobar povod da se kažu neke stvari čak i čitateljima *Kritike* koji možda o svemu i ne znaju ono što treba znati i uvijek uzimati u obzir. Zato mi nismo izgubili interes za polemiku, argumentiranu i sadržajnu, cca 15 kartica. Ovisi o Vama hoćete li nam je poslati.

Vlatko Pavletić

⁵ U Povijesnom arhivu Subotica (F:449. Preduzeće „Panonija“ zavod za plastiku, ambalažu i grafiku – Subotica /1944-2005/) nema traga o predaji rukopisa u tisak, niti o samom rukopisu.

⁶ Igor Zidić (Split, 1939.), hrvatski povjesničar umjetnosti i književnik, tada glavni urednik časopisa *Matrice hrvatske* „Kolo“.

⁷ Zapravo je riječ o knjizi *Počeci borbe za preporod bačkih Bunjevaca : jedan uspeh akcije kneza Miha-ila i Ilije Garašanina za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje*, Birografika, Subotica, 1969. Kikićev kritički prikaz ove knjige pod naslovom „O pseudoznanstvenom pristupu bunjevačkim Hrvatima i njihovom preporodu“, objavljen je u subotičkoj *Rukoveti* (br. 3-4/1970) i časopisu Društva književnika Hrvatske *Kritika* (br. 13, srpanj – kolovoz, 1970.). U njemu je, među ostalim, zaključio: „pisac je do te mjere problem paradoksalno zamaglio da je neodložno potrebno napisati novu knjigu pod naslovom „Istina o bunjevačkim Hrvatima i njihovom preporodu“. Izgleda da je Kikić ovu ideju praktično počeo realizirati u knjizi koja je predmet ovoga uratka.

⁸ Vlatko Pavletić (Zagreb, 1930. – Zagreb, 2007.), književni kritičar, književni teoretičar, esejist i političar. Bio je glavni urednik izdanja *Matrice hrvatske* 1965.-72.

Subotica, 23. svibnja 1970.

Dragi Vlatko,

evo napokon Ti šaljem članak o Kuntićevoj knjizi. Predlažem Ti da za jedan od narednih brojeva *Kritike* posvetiš problematici unitarizma u kulturi i znanosti, ja bih mogao učestvovati s povećim člankom – Unitarizam i bački Hrvati. Također Ti predlažem da ispitajte mogućnost objelodanivanja moje knjige „ISTINA O BUNJEVAČKIM HRVATIMA I NJIHOVOM PREPORODU“, koja bi se krajem ljeta mogla dati u tisak, oko tristo stranica s pedeset stranica nove građe. Molim da me o tome po mogućnosti što prije obavijestiš da bih se mogao ravnati, jer Kuntić neće biti zabranjen, pa se mora u pravom smislu riječi reagirati novom knjigom, koja će poslužiti i hrvatskoj omladini da upozna stvarnu istinu o svom narodu i vlastitom nacionalnom biću.

Članak za *Kritiku*, koji Ti sada šaljem, pisao sam velikim proredom pa je otuda i više kartica. Sva moja argumentacija je strogo provjerena te u tom pogledu ne bi trebalo da se sekiraš, već ako može da odmah ide – to bi bilo najbolje, jer još nitko kritički nije uopće reagirao. Kuntić u Politici traži polemiku i znanstvenu kritiku, ja sam uvjeren da sam to učinio, što ne znači da bi se još moglo štošta učiniti, ali to već iziskuje solidnu knjigu, koju ja sada radim.

Subotica, 1. lipnja 1970.

Dragi Vlatko...

Ovih dana sam očekivao tvoje pismo, jer me jako interesira tvoj stvar prema mojem kritičkom prikazu o Kuntiću, ali sigurno si prezauzet poslovima na više strana. Meni je glavno da se članak, odnosno kritika objavi, jer se još nitko nije usudio da stupi u polemiku s Kuntićem, dok ja planiram cijelu knjigu pod uvjetom da se netko ipak prihvati da je tiska.

Zagreb, 5. lipnja 1970.

Dragi Geza,

nisam Ti odgovorio jer sam čekao da razgovaram u Matici hrvatskoj postoji li mogućnost da se ove godine tiska predložena knjiga kao odgovor Kuntiću i njegovim sumišljenicima. Nažalost, to ove godine neće biti moguće, ali ako nam pošalješ opširniju ponudu mi bismo se kandidirali u Fondu za iduću godinu i to bi sigurno moglo izaći, pod uvjetom da nam kompletan rukopis završiš i pošalješ do kraja godine...

Subotica, 23. listopada 1970.

Dragi Vlatko...

Dozvoli mi da Te zamolim da se u pogledu mojih sljedećih naslova donese čvršći stav ili odluka od strane redakcije Nakladnog zavoda:

...

2. Preporod bačkih Hrvata – (oko 400 str.)

....

Preporod bačkih Hrvata je isto tako važna knjiga bez koje je iluzorno očekivati da se nešto ozbiljnije izmijeni u odnosima prema našem nacionalnom biću... Obzirom da bi knjiga Preporod bačkih Hrvata bila na rangu doktorske dizertacije, nju bih mogao predati polovinom ili krajem veljače 1971. g.

Subotica, 1. veljače 1971.

ELABORAT

ZA STUDIJU Geza Kikića, profesora pod naslovom
PREPOROD BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA (300 kartica)
u I. razdoblju 1869. – 1879. godine

Književnik Geza KIKIĆ godinama se sistematski bavi istraživanjem bunjevačko-šokačkog preporoda s pozicija dijalektičkog materijalizma. Nema sumnje da je preporodna tematika od prvorazrednog značaja ne samo za shvatanje o prošlosti jednog naroda već i za pružanje pune podrške njegovoj ravnopravnoj nacionalnoj i kulturnoj afirmaciji u višenacionalnoj sredini. U dosadašnjoj literaturi preporod je bio samo parcijalno obrađivan i često vrlo površno i tendenciozno tretiran kao nesamostalan i nepotpun. Geza Kikić prihvatio se posla da u opsežnoj studiji kritički i informativno opovrgne mnoge jednostranosti i pseudoznanstvene ambicije kojima se fenomen preporoda želio mistificirati za problematične političke ciljeve. Općepoznata je okolnost o uništavanju preporodne građe (iz prvih subotičkih novina „Misečna Kronika“ sačuvan je samoj jedan broj u Jugoslaviji) i autentičnih svjedočanstava o njemu tako da autoru treba omogućiti uz materijalnu podršku da još pokuša upotpuniti studiju s nekim markantnim činjenicama, jer i inače rukopis zasada nije dovršen u konačnoj redakciji. O tome najpotpunije svjedoči i sadržajna struktura njegove studije:

I. Početna faza preporoda 1969. godine – definiranje preporodne ideologije u autentičnim dokumentima nacionalnog pokreta kao što su: POZIV, POUZDANICA, OTVORENA KNJIGA

II. Društveno-ekonomski položaj bunjevačko-šokačkih Hrvata razdoblju 1869. – 1979. godine,

III. Ustav i ustavne promjene u Ugarskoj 1868. godine, novi oblici velikodržavnih hegemonizama i nacionalističkih ekspanzija,

IV. Preporodni pokušaji tijekom sedme decenije i političke veze pokreta s Narodnom strankom u Hrvatskoj,

V. O heterogenim pristupima preporodu u historiografiji, politologiji i publicistici – kritički osvrt na svu dosadašnju literaturu,

VI. Vladajuće političke strane u Ugarskoj prema konstituiranju nacionalnog pokreta, politička konfrontacija i diferencijacija oko Antunovićeve MOCIJE preporodnog glasila,

VII. Pokušaj rješavanja nacionalnog pitanja u južnoslavenskoj publicistici i težnje unapređivanja međunacionalnih odnosa u južnoj Ugarskoj,

- VIII. Borba za ravnopravnost i bratstvo među narodnostima,
 IX. Publicistika – Bunjevačke i šokačke novine, Mesečna Kronika, Subotički glasnik, programska orijentacija i politički rad,
 X. Publicistički rad Ivana Antunovića, izdavača i glavnog rednika, analiza svih novinarskih tekstova i ocjena,
 XI. Publicistički rad Ambrozija Šarčevića, analiza i sinteza,
 XII. Publicistički rad Blaža Modrošića, drugi ideolog preporoda, svestrana politička analiza publicističkih priloga u „Novinama“ i „Vili“,
 XIII. Odnos narodnog pokreta i crkve,
 XIV. Preporodna književnost, prikaz „Vile“,
 XV. Jezične polemike i leksički rad,
 XVI. Narodno prosvjeđivanje – općekulturno i znanstveno,
 XVII. Školstvo, školovanje kadrova, pedagoške rasprave,
 XVIII. Uzroci stagniranja preporodnog djelovanja poslije 1876. god.,
 XIX. Formiranje „Pučke Kasine“ 1878. godine,
 XX. Politički i kulturni rezultati nacionalnog preporoda u I. razdoblju.
 II. dio – Zbornik građe. Uz ovu studiju građa se prvi put svestrano interpretira.
 20 tiskarskih araka

Subotica, 3. ožujka 1971.

Glavnom uredniku „Libera“
 drugu Slavku Goldštajnu⁹...

Sada radim na većoj i ujedno prvoj studiji o PREPORODU BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA s hrestomatijom, ali vrlo je teško naći pouzdanog nakladnika?!

Subotica, 5. ožujka 1971.

Dragi Vlatko...

S druge strane, prikupljam ogromnu građu za PREPOROD BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA (već imam preko 500 značajnih dokumenata), uz ovu studiju pripremam i autentičnu hrestomatiju svih odlučujućih tekstova za ishod preporoda u prvom razdoblju (1869. – 1879).

Subotica, 22. ožujka 1971.

Dragi Vlatko...

Šaljem... i skicu elaborata PREPOROD BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA, te ako treba opširnije izložiti sadržajnu strukturu, molim da mi se odmah odgovori. Glavno je tu u prilogu. Treba imati u vidu da je ova studija vrlo složena, ozbiljna i teška – uvjeren sam da će biti objavljena na rangu doktorske disertacije. U tom smislu predlažem da utvrdite procjenu objektivno i termin izravnog tiskanja zbog političke i znanstvene urgentnosti ove neispitane tematike. U svakom

⁹ Slavko Goldstein (Sarajevo, 1928. – Zagreb, 2017.), novinar i nakladnik, tadašnji ravnatelj Sveučilišne naklade „Liber“.

slučaju želim da i dalje surađujem na njegovoj konačnoj realizaciji, samo treba iznaći najbolje i najefikasnije putove da se što brže i realnije dođe do cilja u ovoj jubilarnoj godini ili sljedećoj.

Subotica, 9. travnja 1971.

Dragi Vlatko...

Kako mi još nisi uopće odgovorio na moje elaborate, volio bih da mi napišeš par riječi o njima i o perspektivama za objavljivanje studije o preporodu. Evo zašto me posebno interesira Tvoj stav i šanse za stvarnu mogućnost da se tiska. Iduće godine u Subotici treba da se održi znanstveni simpozij o Bunjevcima bez i jedne pobliže nacionalne oznake o njihovoj pripadnosti hrvatskom narodu i hrvatskoj kulturi. Mislim da ne treba dugo odgonetati tendenciju da se unitaristički pristup bunjevačkim Hrvatima i dalje makar i formalno održi samo da bi se neutralizirali efekti ustavnih amandmana o nacionalnoj ravnopravnosti. Najzad ovdje ima dosta ljudi i to naših koji su alergični na hrvatski jezik. Jedni nikada nisu imali realne mogućnosti da ga čestito nauče i prirodnim putem bez ometanja usvoje, drugi opet a priori smatraju da u našoj sredini nema mjesta hrvatskom jeziku i već su prije 15 godina odbacili Novosadski dogovor i eliminirali hrvatski jezik iz publicistike, časopisa a i po školama. Više nam ne dolaze udžbenici iz hrvatske u onoj mjeri kako su oni jedno vrijeme i dolazili. Jasno je da se radilo o svojevrsnoj asimilaciji i početnoj fazi legaliziranja teze da smo tobože katolički Srbi. U ovom kontekstu nije teško uočiti izuzetni značaj monografske studije o preporodu, koja bi autoritativno preduhitrila sve planirane makinacije i špekulacije s najavljenim simpozijem. Kako Ti gledaš na čitavu stvar!? Svjestan sam da jedna knjiga ne može spriječiti kuntićeve da i dalje nastupaju, ali može biti čvrsta brana protiv pokušaja demagoškog obmanjivanja naše javnosti o znanstvenim ambicijama Kuntića i njemu sličnih.

Zagreb, 23. lipnja 1971.

Dragi Geza...

Na žalost, naš Fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti nije imao sredstava da ove godine podupre rad na knjigama „Preporod bunjevačko-šokačkih Hrvata“ i „Antologija eseja i kritike bunjevačkih Hrvata“... No jednu ćemo uvrstiti u izdavački plan za 1972. godinu čim od Tebe dobijem rukopis...

Više zaista ne može napraviti u ovom trenutku, jer financijski jako loše stojimo. Morali biste ipak Vi tamo, iz lokalnih fondova i iz Pokrajinskog fonda za kulturu izvući sredstava za sufinanciranje ovih izdanja. Mi ćemo se javiti jednim zahtjevom Pokrajinskom fondu za kulturu da vidimo kako će reagirati.“

Subotica, 2. srpnja 1971.

Dragi Vlatko...

Ne znam da li ti je poznato da je Pokrajina odobrila sredstva za objavljivanje dokumenata o bunjevačko-šokačkom preporodu, te da ga ja spremam. Ove godine

će biti objavljena samo prva knjiga, a narednih godina ako uspijemo dobiti sredstva, bit će objavljene još tri knjige. Dakle, kao što vidiš i ovo je zamašan posao, ali jedva ću namiriti režijske izdatke oko pribavljanja svih značajnijih dokumenata.

Subotica, 14. srpnja 1971.

ELABORAT za tiskanje
rukopisa „ZBORNIK DOKUMENATA O PREPORODU BUNJEVAČKO-
ŠOKAČKIH HRVATA“
– Prikupio, uredio i objasnio Geza KIKIĆ –

Za posljednjih stotinu godina još nije činjen ni pokušaj da se objavi dokumentarna građa o preporodu bačkih Hrvata. Odobrena sredstva Pokrajinskog fonda pružaju nam realnu mogućnost da objavimo ZBORNIK znanstvenog značaja o našem preporodu iz prvog razdoblja. Dakle, riječ je u funkcionalnoj građi koja je našoj javnosti skoro nepoznata i ostala bi takva jer je razasuta u fragmentima po našim znatnijim kulturnim središtima, a mogu se upotrebljavati isključivo u okviru dotičnih institucija. Da bi se sve to prikupilo, trebalo je doći do više stotina snimaka određenih tekstova i potom ih pod specijalnim uvjetima pretipkavati. Stoga uložena materijalna sredstva nisu ni mala ni tako beznačajna da ih ne bi trebalo uzimati u obzir pri njihovom podmirivanju (danas kserografski snimak staje 3 din, dok fotokopije staju 6-10. n. din). Iako dokumentarnu građu prikupljam već nepune tri godine, još nisam uspio doći do kompleta „Misečne kronike“ 1872-1873 (oko petnaestak brojeva) i posljednje nepotpuno godište „Subotičkog Glasnika“ 1876. godine, što bi se još eventualno moglo potražiti u Segedinu, ukoliko bi se osigurao realan put do mogućnosti njihovog snimanja. Privatnom licu to je praktično neizvodljivo.

No bez obzira na ove okolnosti fundamentalna građa je sva prikupljena tako da će se morati vršiti strogi izbor da bi se izbjeglo svako ponavljanje istih tema i srodnih tekstova u knjizi koja će biti ograničena po opsegu – najviše do 250 stranica formata B-5 (16 x 24). U Zborniku će se dati predgovor autora, objašnjenja svakog pojedinačnog teksta, kazalo imena, kazalo naslova i sadržaj. Zbog težine i kompliciranosti većine tekstova autor treba da izvrši korekturu i da eventualno učestvuje u prelamanju sloga da bi sve skupa izašlo jeftinije i solidnije. Predlažem da ja i predsjednik Ivo Stantić¹⁰ već u srpnju sklopimo ugovor s „Birografikom“ da bismo mogli pravovremeno realizirati tiskanje rukopisa, koji bi se dao na uvid redakcijskom odboru oko 5. rujna a već oko 15. rujna bi se moglo početi sa štampanjem. Zbog posebnog interesa našeg članstva za „Zbornik“ predlažem da oni dobiju uz povoljniju cijenu od one koja će biti utvrđena za knjižare.

Autor još treba jednom da ide u Zagreb, Beograd i Novi Sad te ukoliko se pruže realne šanse i u Segedin.

¹⁰ Ivo Stantić (Subotica, 1914. – Subotica, 1994.), sudac, kulturni djelatnik, prvi predsjednik HKUDA Bunjevačko kolo.

Zagreb, 10. kolovoza 1971.

U vezi našeg razgovora o kserografiranju nekih publikacija bunjevačkih Hrvata upoznao sam s time direktora druga Rojnića koji je predložio do bi bilo ipak potrebno da Vi uputite Biblioteci dopis u kome biste iznijeli čitav plan toga posla kao i troškove koji bi otpali na ovu Biblioteku.

Čim dobijemo Vaš prijedlog, moglo bi se pristupiti razmatranju i ostvarivanju tog posla.

Nacionalna i sveučilišna biblioteka
Pomoćnik direktora
Milutin Ivanušić¹¹

Subotica, 16. kolovoza 1971.

DIREKTORU NACIONALNE I SVEUČILIŠNE BIBLIOTEKE

Poštovani družo Rojniću¹²

Ovih dana sam dobio pismo Vašeg pomoćnika u kojem me savjetuje da Vama predočim čitav plan posla oko kserografiranja rariteta periodike bunjevačko-šokačkih Hrvata, te da naznačim i troškove realiziranja ovoga posla. Još dok sam boravio u Zagrebu kolega Ivanušić mi je objasnio razloge visoke cijene jedne stranice u Sveučilišnoj, a pored toga Vaš kserograf nije uopće podesan za malo veći format kao što je npr. „Subotički Glasnik“. Međutim, meni je poznato da Zagreb ima mnogo savršeniji i praktičniji kserograf, navodno neka izložbena organizacija, ali ja nisam uspio da se s njima povežem i dobijem potrebne informacije od njih. U Subotici ima jedan podesan kserograf na Ekonomskom fakultetu, ali je vrlo skup: dva i po nova dinara po stranici, u Beogradu je tri. Mislim da bi posebno bilo značajno pronaći mnogo jeftinije mogućnosti kserografiranja, jer one postoje, vjerojatno, i u Zagrebu i u Beogradu. Na primjer za kompletno (par brojeva nema) godište „Sub. Glasnika“ 1875. veličine 30 x 50 ima samo Armija kserograf i to se ručno pokreće, ali još nisam uspio saznati cijenu kserografiranja. Kako vidite posao je prilično kompliciran, ali ne toliko da ne bismo mogli obostranim koracima postići koristan cilj. Naime, ja često navraćam u biblioteke i usputno bih mogao da pomognem u ostvarivanju ovog posla ukoliko [bi] direkcija Sveučilišne knjižnice to smatrala za potrebnim. Vi nemate npr. „Bunjevačko-šokačku vilu“ 1871., 1873., 1874., 1875. i 1876. kada je obustavljena, što iznosi blizu pet stotina stranica. Dakle imate šansu da kompletirate „Vilu“ prvi u Jugoslaviji. „Bunjevačke i šokačke novine“ imate skoro sve, samo nemate br. 8 od 1871. godine, ja ga već imam. Moje prijedloge nisam ponudio iz koristoljublja već u težnji da se kompletira periodika koja je bila nemilosrdno uništavana, skoro kao i komunistička između dva rata.

¹¹ Milutin Ivanušić (Mošćenice, Istra, 1909. – Zagreb, 1972.), bibliograf.

¹² Matko Rojnić (Medulin, 1908. – Pula, 1981.), knjižničar i publicist.

Imam jednu molbu na Vas. Vi poznajete Nadbiskupsku biblioteku Zagrebu i može se pretpostaviti da u njoj ima komplet „Misečna kronika“ za 1872. i 1873., te „Sub. Glasnik“ za 1876. (pola godine) kada je policijski zabranjen. Također me zanima „Bunjevac“ 1881. izlazio u Somboru.

Skrećem Vam pozornost da bi se ovaj posao mogao znatno programski prošiti i na kasniju periodiku koju Vi ili imate ili uopće nemate, a u Subotici je izlazilo do 1945. 153 lista, od čega ni pojedinačno ni u kompletu jedva da ima što u gradu, dok Novi Sad mnogo bolje stoji. Najbolje bi bilo pronaći dugoročnu trasu za ovaj rad, ali do Biblioteke stoji da o tome odlučuje. Koristim priliku da Vam se zahvalim na pruženoj pomoći prigodom posljednjeg boravka u Zagrebu.

22. kolovoza 1971.

UMJETNIČKOM VIJEĆU
NARODNOG POZORIŠTA
SUBOTICA

Dragi drugovi,

najljepše vas molim da na svojoj prvoj sjednici razmotrite moj prijedlog u vezi vašeg repertoara za 1971/1972. god.... Inicijativom druga Lazića bio sam pozvan da uzmem aktivnog učešća na stvaranju jednog domaćeg djela na osnovu mojih dviju objavljenih antologija poezije i proze bunjevačkih Hrvata. Međutim, do sklapanja ugovora o planiranom naslovu novog repertoarnog programa došlo i pored moje čvrste riješenosti da na taj način konkretiziramo i realiziramo jedan posao koji ima općenarodni značaj i jubilarni karakter. U međuvremenu radni naslov „Bunjevačka vila“ alternativno uvršten iako sam ja zauzeo decidiran stav pred Lazićem u pogledu naše daljnje suradnje na bazi ugovornih, odnosa zbog moje književne angažiranosti i zauzetosti. Čitava stvar je dobila neželjeni pravac jer se na jednoj strani daje široki publicitet moga eventualnog učešća u repertoaru premda još ništa ozbiljno i poslovno nije fiksirano.

Vjerujući da sve to nije učinjeno zlonamjerno predlažem Vi da čitavu stvar temeljito razmotri s obzirom da je riječ o obljetnici i predloži realna rješenja - prihvatljiva za obje strane. U tom pravcu smatram da ne bi trebalo inzistirati na dosadašnjim kombinacijama s nekakvim „kolažom“ ili prigodničarskim naslovom, već da se prihvati moja ideja o prikazivanju historijske drame (na ikavskom govoru) „NARODNI GLASNICI“ čija se autentična radnja odvija u Subotici i na njenoj periferiji oko 1875. godine, dakle u kulminacionoj točki „zlatnog doba“ narodnog preporoda. Dokumentarnu građu prikupljam već tri godine i znatna materijalna sredstva su uložena, ali finalizaciju predloženog naslova za ovogodišnji repertoar voljan sam ustupiti uz prethodno sklapanje ugovora i eventualnog materijalnog učešća radi olakšanja i ubrzanja procesa šireg verificiranja cjelokupne činjenične građe.

Subotica, 28. kolovoza 1971.

Dragi Vlatko...

ukoliko bi imao nešto vremena daj molim Te da se konzultiraš s Upravom Matice hrvatske u pogledu tiskanja ZBORNIKA DOKUMENATA O PREPORODU BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA 1869. – 1880. I. knjiga. Naime, u Subotici je iskrsnuo jedan teži problem oko tiskanja jer se zahtijeva 5 recenzenata, a za knjigu je dobijena dotacija u iznos od 23.000 n. d. Ja sam već prilično sredstava investirao u rukopis, a još ništa nisam dobio, iako sam prikupio građu za oko 30 tabaka, veći format bilo bi nešto manje. Uglavnom, riječ je o građi koja se ne poznaje ni u našoj užoj niti široj kulturnoj javnosti, ni historiografija je ne poznaje niti ju je do sada koristila. Meni je potpuno svejedno da li će Nakladni zavod u suradnji s „Bunjevačkim kolom“ u Subotici ili samostalno realizirati zbornik od trajne vrijednosti. Ja sam veoma zainteresiran da bar nešto povratim od uložених sredstava za prikupljanje političke i znanstvene građe o PREPORODU. Građa je vrlo zanimljiva i za širu javnost, a da ne govorimo za znanstvene krugove i studente. Ja sam voljan da se to ostvari i uz pomoć Historijskog društva Hrvatske i u tom pravcu sam pokušao da izravno pregovaram s akademikom Šidakom – tri puta sam mu pisao ali bez odgovora. U međuvremenu sam saznao da on opet želi sam mnom razgovarati ali ne zna moju adresu. Ti vjerojatno možeš s njim stupiti u kontakt i makar ga podsjeti na moju adresu i poslana pisma.

Subotica, 8. rujna 1971.

Dragi Vlatko...

Da li si se informirao o eventualnim mogućnostima da Nakladni zavod objavi moj ZBORNIK o preporodu?

Subotica, 19. listopada 1971.

Direktoru Instituta za narodnu umjetnost

Zagreb

Dr. Maji Bošković-Stulli¹³...

Doduše i sada radim na rukopisu ZBORNIK DOKUMENATA O PREPORODU BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA, ali sad je ipak mnogo lakše jer [je] skoro sva građana sređena i obrađena...

Subotica, 23. studenoga 1971.

Dragi Vlatko...

Danas sam predao u Subotici u tisak ZBORNIK dokumenata i članaka o preporodu bunjevačko-šokačkih Hrvata, Knjiga I. God. 1869. – 1871. Ima osamdeset

¹³ Maja Bošković-Stulli (Osijek, 1922. – Zagreb, 2012.), istraživačica usmene književnosti, u to vrijeme ravnateljica Instituta za narodnu umjetnost (danas: Institut za etnologiju i folkloristiku).

naslova, moju Prolegomenu o preporodu i moje komentare za svaki tekst. Tiraž će biti vrlo mali 1000 primjeraka, a knjiga je vrlo dragocjena za hrvatsku znanost i kulturu uopće, šteta što nećemo moći više da plasiramo. Sam Kuntić je prodao 4000 knjiga i svakako pridonio različitim kolebanjima i antihrvatskim stavovima. Unitaristi su ozbiljno računali na Kuntićev utjecaj, još i danas računaju. ZBORNIK će biti gotov do 15. siječnja 1972. godine i prvi primjerak ću Tebi poslati, pa ako budete zainteresirani ovdje će se moći obnoviti još jedan mali tiraž po relativno niskoj cijeni.

Subotica, 6. siječnja 1972.

GLAVNOM I ODGOVORNOM UREDNIKU ČASOPISA „CROATICA“
IVI FRANGEŠU¹⁴

Poštovani kolega...

Također me zanima da li bi mogla doći u obzir tema za br. 3 „PROLEGOMENA ZA PREPOROD BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA“ oko desetak stranica, te do kada bi je najkasnije trebalo poslati uredništvu i u koliko primjeraka. Ukoliko trenutno ne postoje mogućnosti za ove moje priloge, molim Vas da me s par riječi obavijestite da bih mogao druge teme prirediti.

*****

Ideja o *Zborniku dokumenata o preporodu bunjevačko-šokačkih Hrvata* Geze Kikića nastala je kao reakcija na knjigu Albe Kuntića *Počeci borbe za preporod bačkih Bunjevaca : jedan uspeh akcije kneza Mihaila i Ilije Garašanina za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje iz 1969. godine*. Kikić u njezinom prikazu 1970. navodi kako je Kuntić do te mjere preporodno razdoblje bunjevačkih Hrvata paradoksalno zamaglio da je neodgodivo potrebno napisati novu knjigu „Istina o bunjevačkim Hrvatima i njihovom preporodu“. Ideja se postupno razvijala tijekom 1970. i 1971. godine, uz usporedni Kikićev rad na antologijama poezije i proze bunjevačkih Hrvata, koje su objavljene 1971. godine, a usporedo s *Antologijom eseja i kritike bunjevačkih Hrvata* radio je i na prvome tomu *Zbornika dokumenata o preporodu bunjevačko-šokačkih Hrvata*, koji je predan u tisak u subotičko tiskarsko poduzeće Birografika u studenome 1971. Kikićeva korespondencija svjedoči da se radi o tek započetom djelu, u kojemu preostali tomovi nisu još u cijelosti koncipirani niti napisani, ali je nemoguće čak ni približno rekonstruirati sadržaj i prvoga toma *Zbornika*. Cjelokupni *Zbornik* trebao je obuhvatiti nekoliko stotina publiciranih dokumenata iz preporodnoga razdoblja bunjevačkih i šokačkih Hrvata te njihov komentar. Uvodni članak vjerojatno je nosio naslov Prolegomena za preporod bunjevačko-šokačkih Hrvata. Kikić je imao čak i ideju da se na temelju prikupljene građe postavi jedan kazališni komad na bunjevačkom govoru čija

¹⁴ Ivo Frangeš, (Trst, 1920. – Zagreb, 2003.), književni povjesničar, esejist i prevoditelj. Bio je pokretač i suurednik časopisa *Croatica* (od 1970.).

bi radnja bila smještena u Suboticu u vrijeme preporodnog razdoblja. Međutim, nakon sjednice Predsjedništva CK SKJ u Karađorđevu 2. prosinca obustavljeno je tiskanje knjige, a rukopis je zaplijenjen.

Literatura:

- Basch, Jakov [Miković, Milovan]. 2002. Prvi suvremeni antologičar bačkih Hrvata Geza Kikić (1925. – 2002.). *Klasje naših ravni* 3-4: 75.
- Kikić, Geza. 1970. *O pseudoznanstvenom pristupu bunjevačkim Hrvatima i njihovom preporodu*. Rukovet 3-4, 226-243 (također i u: *Kritika*, br. 13, srpanj – kolovoz, 1970., Zagreb, 226-243).
- Kuntić, Albe M. 1969. *Počeci borbe za preporod bačkih Bunjevaca : jedan uspeh akcije kneza Mihaila i Ilije Garašanina za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje*, Subotica: Birografika.
- Miković, Milovan. 2003. *Iznad žita nebo*, Hrvatska čitaonica i Dora Krupićeva: Subotica – Zagreb.
- Sekulić, Ante. 1996. *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb: Sekcija Društva hrvatskih književnika Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu.
- Vrkić, Jozo. 2004. *Tamni kut hrvatske književnosti*, *Klasje naših ravni* 1-2, 42-45.
- Zelić, Naco. 2009a. *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica: Matica hrvatska ogranak Subotica.
- Zelić, Naco. 2009b. Hrvatsko proljeće, u: Bačić, Slaven (ur.). 2009. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, 9, H, Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 152-155.
- Žigmanov, Tomislav. 2008. Antologija, u: Bačić, Slaven (ur.). 2013. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, 1, A, Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 27.
- Žigmanov, Tomislav. 2011. *40 godina prvih antologija književnosti bunjevačkih Hrvata : zatomljena književnost*. Vijenac, 15. prosinca, ____.
- Žigmanov, Tomislav. 2013. Kikić, Geza, u: Bačić, Slaven (ur.). 2013. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, 12, K – Knj, Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 212-213.

---

*Summary**A forbidden book on the national renewal of the Bunjevci and Sokci Croats*

In his work, the author presents the excerpts from the correspondence of Geza Kikic, referring to the first volume of his "Collection of documents of the Reconciliation of Bunjevci and Sokci Croats", which was released in November 1971, but was forbidden and destroyed after the session of the CK SKY (The Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia) in Karadjordjevo, in early December of the same year. Unlike his other forbidden book "The Anthology of Essays and Critics of the Bunjevci Croats", the content of which could be reconstructed, it is not possible in this case. Only slightly more data on this unfulfilled, for the Bunjevci Croats capital effort, can be learned from the preserved letters of Geza Kikic from the period 1970-1972.

Key words: Geza Kikic, folk renaissance, Bunjevci, Sokci, Bunjevci Croats, Sokci Croats, Croats from Backa